

De toekomst van Agroforestry in Nederland

Multi-stakeholder Meet-up 4 april 2018, Natuurpark Lelystad

Wat is agroforestry?

Agroforestry is een verzamelnaam voor landbouwsystemen waarbij houtige gewassen bewust worden gemengd met veeteelt, akkerbouw of groenteteelt. Agroforestry kan gezien worden als een vorm van natuurinclusieve landbouw, wat een hot-topic is geworden in Nederland de laatste jaren. De komende decennia kan agroforestry uitgroeien tot een nieuwe landbouwstandaard van Nederland, waar milieu, consument en landbouw voordeel aan zullen beleven. Het kan als duurzaam, natuurinclusief en regeneratief productiesysteem een belangrijke bijdrage leveren aan het verder verduurzamen van de landbouw.

Wat en waarom?

In de middag van 4 April 2018 hebben zich ca 50 belangstellenden verzameld in De Waterlely in Natuurpark Lelystad voor een dialoog over agroforestry. Deze bijeenkomst was de tweede dialoog op het onderwerp georganiseerd door **Wageningen University & Research (WUR): Business Unit Open Teelten, de Wetenschapswinkel en Wageningen Dialogues.**

In de dialoog delen deelnemers hun kennis en percepties rondom een centrale vraag, om zo tot een compleet beeld te komen van een complex vraagstuk en op basis hiervan gedeelde ambities en acties te kunnen formuleren. Deze middag was de centrale vraag:

'Wat kan agroforestry betekenen voor voedselproductie in relatie tot landschap, biodiversiteit, klimaat, bodem en water in Nederland?'

Uit onderzoek, voornamelijk uit andere delen van de wereld, blijkt dat agroforestry potentie heeft om een positieve bijdrage te leveren op al deze vlakken. Nederland heeft een achterstand vergeleken met andere landen in kennis, onderzoek en implementatie van agroforestry. Daarom hebben we elkaar nodig om de mogelijkheden voor agroforestry te verkennen en de ontwikkeling van agroforestry in ons land te versnellen.

In de loop van de middag zijn agrariërs en natuurbeheerders, ondernemers en overheden, onderzoekers en financiers in gesprek gegaan. Ze hebben het volgende met elkaar gedeeld:

- ***Wat willen we weten als het gaat over agroforestry?***
- ***Wat hebben we nodig om de ontwikkeling van agroforestry te versnellen?***
- ***Wat willen en kunnen we doen om bij te dragen aan deze ontwikkeling?***

Waar staan we nu?

Ter inspiratie voor de dialoog werden vier pitches gegeven waar de invalshoeken en de kansen voor agroforestry gedeeld werden:

- De eerste spreker was **Martin Jansen**, directeur van het Flevo-landschap. In het gebied Noorderwold-Eemvallei wordt nieuwe natuur en landbouw ontwikkeld en zoekt men naar integratie van de

twee in deze experimentele ruimte en ziet men agroforestry als één van de mogelijkheden.

- **Joe van der Veen**, programma manager 'Growing green cities' van de gemeente Almere vertelt waarom agroforestry interessant is om de stad van voedsel te voorzien. Rond de buitengebieden van Almere en rondom de Floriade zien ze mogelijkheden voor inpassing van agroforestry. Tegelijkertijd kan een aantrekkelijk woongebied gecreëerd worden, met mogelijkheden voor recreatie waardoor landbouw en de stad met elkaar verbonden worden.
- **Jaco Burgers**, directeur van biologisch akkerbouwbedrijf ERF vertelt hoe ze de biologische teelt willen doorontwikkelen en hun experimenten met eenjarige strokenteelt een stapje verder willen brengen door permanente strokenteelt te proberen.
- **Wijnand Sukkel**, programma coordinator

duurzame bedrijfssystemen, WUR Business Unit Open Teelten in Lelystad heeft eind maart de schop in de grond gezet en een eerste agroforestry demonstratie perceel aangeplant. WUR is op zoek naar meer locaties en samenwerkingen. Het voedselsysteem van vandaag is geheel aan monoculturen aangepast en innovaties zijn nodig op alle vlakken: van machines, gewascombinaties en veredeling tot verdienmodellen, wet- & regelgeving en marktkanalen om agroforestry toepasbaar te maken voor een breed scala aan bedrijven.

Wat zijn de succesfactoren en knelpunten voor de ontwikkeling van agroforestry in NL?

Omarm complexiteit en integraliteit

- Ontwerpprocessen voor agroforestry kunnen gedaan worden op gebiedsniveau
- Multistakeholders betrekken: producent, consument, handel etc.
- Denken, ontwerpen, ingrijpen op systeemniveau
- Tailormade voor de context

- Starten van een lange termijn iteratief proces, nu beginnen en voortdurend evalueren en bijsturen
- Variatie in doelen, systemen en locaties

Boeren ondersteunen

- Agroforestry moet eerst aantrekkelijk worden voor ondernemers
 - ◊ De omschakel/aanlooperperiode is nog langer dan bij omschakeling naar bio, het risico is nu te groot
- Verdienmodellen goed uitwerken
- Afdekken risico's van pioniers heel belangrijk
- Jonge intreders opzoeken voor nieuwe agroforestry bedrijven
- Veel experimenteerruimte is nodig
 - ◊ Testen beheerbaarheid
 - ◊ Testen van nieuwe mechanisatie/robotica
 - ◊ Testen van gewascombinaties
- Boeren zelf hebben weinig ruimte om te ondernemen en te experimenteren
- Partijen zonder persoonlijk risico meer ruimte geven om te experimenteren (natuur/landschap organisaties/beheer)

Beleidsontwikkeling

- Erkenning als landbouwsysteem in de wet- en regelgeving
- Vergemakkelijken melding van combinatieteelten in het GLB
- Vergoeding voor ecosysteemdiensten en landschapontwikkeling

Kennis en onderzoek

- Meer onderzoek en kennis opdoen
- Agroforestry moet z.s.m. onderdeel zijn van het agrarisch onderwijs
- Kennis van het buitenland (tropen) vertalen naar Nederlandse condities
- Onderzoek naar robotisering
- Boeren moeten onderling kennis uitwisselen

Landschap & sociaal

- Agroforestry kan bijdragen aan landschapsbeheer en natuurbeheer (agroforestry als landschapsontwerp)
- Agroforestry als landschappelijke voorinvestering
 - ◊ Kan ministerie van infrastructuur betrokken worden?
- Sociale impact meenemen (divers en aantrekkelijk landbouw landschap)
- Agroforestry verbinden met de stad door nieuwe ketens te creëren

Wat willen we weten?

- Hoe faseer je de overgang naar agroforestry en de bijbehorende mechanisatie?
- Hoe zorgen we voor afzet van producten uit het agroforestry systeem en hoe zorgen we ervoor dat de consument hiervoor wil betalen?
- Hoe kunnen we ecosysteemdiensten verwaarden en inzetten voor voorfinanciering (financiering van aanloopfase)?
- Kan agroforestry het vakmanschap van boeren aantrekkelijker maken?
- Hoe kunnen we de stad betrekken in de ontwikkeling van agroforestry?
- Wat is er nodig voor de professionaliteit van agroforestry?
- Systeembeschrijvingen maken: combinaties benoemen en scenario's er aan koppelen
- Hoe kunnen we functies met elkaar verbinden?
- Wat zijn de lock-ins die de ontwikkeling van agroforestry belemmeren?
- Wat is er aan experimenteerruimte, regelwijziging en geld nodig om Flevoland te positioneren als de vooruitstrevende provincie?

Wat zijn onze wensen of toekomstbeelden voor agroforestry in 2028?

Vervolgens is de groep opgesplitst in kleine en grotere groepen om te brainstormen over onze visies voor agroforestry in 2028. We hebben de factoren verzameld die belangrijk zijn om tot die visie te komen. De visie van de deelnemers voor 2028 werd in grote lijnen gedeeld en kan samengevat worden als:

In 2028 is agroforestry een nieuwe vorm van landbouw. Toegepast op het platteland, rond steden, landgoederen en zelfs in steden en heeft een erkende grote rol in beheer van waterkwaliteit, landschap, ziekte/plagen beheersing en biodiversiteit.

Andere visies waren:

- In 2028 kan er wetenschappelijk aangetoond worden dat landbouw en natuur elkaar versterken.
- In 2028 is er een agroforestry label dan wel keurmerk.

Een aantal krantenkoppen van 2028 ter illustratie:

- 'Robotisering: machinewildernis slim, sexy, flexibel'
- 'Nestle haalt alle hazelnoten uit NL'
- 'King Harry bezoekt NL en ziet een groot landgoed'
- 'De zomerdroogte van 2028 had geen effect op agroforestry opbrengsten'

Wat is er nodig?

- Organiseren van grootschalige kennisuitwisseling
 - ◊ Centraal bundelen en ontsluiten van kennis
 - ◊ Platform waar de kennis beschikbaar is voor iedereen
 - ◊ Neem bestaande initiatieven, verschillende specialismen en kleine bottom-up initiatieven mee
- Nu al agroforestry opnemen in het onderwijs
 - ◊ Nieuwe manier van denken over landbouw
 - ◊ Landbouw kan anders

- ◊ Een gezonde bodem is noodzaak
- ◊ Nadelen van monoculturen
- Opheffen belemmerende regelgeving
- Groothandelaars, inkopers en agrotechniek-bedrijven betrekken
- Steunen van pioniers in omschakelperiode en aanloopfase
- Meerdere demonstratiepercelen waar boeren het met eigen ogen kunnen zien

Wat willen wij en kunnen wij doen?

- "Meewerken aan het wegnemen van onnodige belemmeringen in wet en regelgeving"
- "Het onderzoeken van het benodigde netwerk van een ontwikkeld voedselbos"
- "Ontwerp, advies en ontwikkeling agroforestry, nieuwe gewassen en teeltsystemen, veredeling van gewassen voor agroforestry - bomen een eenjarigen."
- "SBB biedt grond en kennis aan om bedrijven natuurinclusiever te maken (pilot agroforestry)"
- "Representatief experimenteer bedrijf voor Zuid-Holland en Zeeland"
- "Wij willen graag het commerciële agroforestry project financieren"
- "Ik moet er nog even over bomen"
- "Helpen bij publiciteit en opiniestukken"
- "Coöperatie agrobosbouw NL denkt graag met u mee vanuit integraliteit, complexiteit en ketendenken"
- "Fundamenteel en toegepast systeemonderzoek in verbinding met boeren"
- "Financiële ondersteuning voor het maken van bedrijfsplannen, meedenken over kennisnetwerk en dit evt. ondersteunen"
- "Experiment in Noorderwold, promoten van concept"
- "Agroforestry onderwerp kiezen voor MSc thesis. Bijdragen met kennis verzameling en verspreiding. Meewerken aan een agroforestry kennisplatform."
- "Regio ideeën akkoord zeggen, regio enveloppe"
- "Ik ga verder op de ingeslagen weg – 'onderzoeksprogrammering' "
- "Helpen het tot stand brengen van proeftuin en wegnemen belemmeringen"
- "Exposure"
- "Kennis en praktijk verbinden"
- "In ieder geval gesprekspartner voor mensen met ideeën voor agroforestry in provincie Groningen. Past in ons speerpunt natuurinclusieve landbouw. Specifieker moet ik nog over denken."
- "Verbinding leggen tussen partijen en mee-experimenteren"
- "Denkkracht om conceptueel partijen te verbinden. Grond om op te experimenteren."
- "Wij willen graag experimenteren met agroforestry en meehelpen om agroforestry verder te ontwikkelen tot een volwaardig teeltsysteem met een financieel gezond verdienmodel"
- "Onderzoek met en voor betrokken, kennis opbouwen en delen"
- "Helpen met onderzoek van de grond krijgen"
- "Nieuwe coalities smeden, eigen tijd blijven investeren in deze ontwikkeling"
- "GLB inzet mogelijk maken"
- "1. 4D-ontwerp en aanleg agroforestry systemen + beheer + verdienmodellen, 2. Stimuleren diversiteit in landbouw + goed doordenken problematiek + oplossingsrichtingen, 3. Monitoren innovatieprocessen, 4. Mts dialoog"
- "Boompje opzetten"

Aanwezigen

Albert de Graaf – Provincie Flevoland
Anne Brinkman - Student HVHL
Andrew Dawson – Food forestry development
Annika van Dijk – SBB
Cornelis Mosselman - Akkerbouwer
Dick Boddeüs – Nationaal Groenfonds
Dirk Nigten – ANV Oost-Groningen
Emile Hagelen – Provincie Gelderland
Erik Toussaint - WUR
Ernst van den Ende - WUR
Erwin van Woudenberg – HAS
Esther Schippers – Coöperatie Agrobosbouw
Fogelina Cuperus - WUR
Fons van Kuik - WUR
Gerard Beentjes – Provincie Brabant
IJsbrand Zwart - Flevolandschap
Isabella Selin Noren – Student WUR
Jaco Burgers - ERF bv
Jan Jansen – Ministerie Economische Zaken
Jeroen Kruit – WUR
Jeroen Schutz – Provincie Flevoland
Joe van Veen – Gemeente Almere
Leneke Pfeiffer – WUR Wageningen Dialogues
Marcel Vijn - WUR
Margot Faber – Provincie Groningen
Maureen Schoutsen - WUR
Martin Jansen – Flevo-landschap

Nicole Bakkum - Flevo-landschap
Petra de Boer – Perspective, facilitator
Rene van Druenen – Cooperatie Agrobosbouw
Roy Michielsen – ERF bv
Suzanne van der Meulen - VHL
Susanne Laven - WUR
Ton Baltissen – Nederlandse notenvereniging
Wijnand Sukkel – WUR
Wouter van Heusden - RVO
Xavier San Giorgi – Food Forestry Development
Yvonne Cuijpers – WUR

Wil je op de hoogte gehouden worden over de ontwikkelingen van
agroforestry in Nederland?

Schrijf je in voor ons Agroforestry nieuwsbrief via:

<https://tinyurl.com/agroforestryWUR>

Conclusie

Uit de discussies van deze middag is het duidelijk dat we enthousiast zijn over agroforestry en benieuwd naar de voordelen die we eruit kunnen halen. We vinden het spannend, innovatief en mensen meekrijgen lijkt makkelijk te gaan. Voedselproductie staat centraal maar andere zaken zijn ook belangrijk. We zien kansen voor de bevordering van biodiversiteit, bodemkwaliteit, verbeterde landschapskwaliteit, klimaatmitigatie door koolstofopslag en mogelijkheden om steden en het platteland met elkaar te verbinden. We willen het breed aanpakken en veel partijen betrekken in het creëren van waardeketens en het ontwerpen van agroforestry systemen op perceels- en landschapsniveau.

